

Jean-Luc Nancy'nin "Tanrı, Adalet, Aşk, Güzellik Dört Küçük Konferans" Adlı Eserinin Çocuklar İçin Felsefe (P4C) Bağlamında İncelenmesi*

AYTEN ÜNAL

Özet

Son yıllarda dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de felsefi düşünmenin önemi anlaşılmış ve bu alanda çeşitli çalışmalar başlatılmıştır. Eleştirel, analitik ve sorgulayıcı düşünme becerilerine sahip olmak için felsefeden yararlanılması ve bunun eğitimine de mümkün olan en erken yaşta başlanması gerektiği düşüncesi pek çok araştırmacı tarafından kabul görmüştür. Bu doğrultuda çocuk felsefesi, çocuklarla felsefe ya da Çocuklar İçin Felsefe (P4C) isimleriyle farklı çalışmalar ortaya konmuştur. Çocuklarla felsefe eğitimi her ne kadar felsefi bir metoda sahip olsa da diğer alanlarla yakın ilişki içerisinde. En çok ilişkili olduğu alan ise edebiyattır. Çünkü okuma-yazmayla ilişkili olarak masallar, hikâyeler, şiirler aracılığıyla Çocuklar İçin Felsefe çalışmaları yapılmaktadır. Felsefe ve edebiyat yoluyla kişi, metinlerin kavramsal analizini yaparak tartışmanın başlamasını sağlar. Bu durum Çocuklar İçin Felsefe çalışmalarında edebiyat ve felsefenin birbirini tamamlayan bir yapıya sahip olduğunu gösterir. Bu çalışmada da Jean-Luc Nancy tarafından yazılan "Tanrı,

* Bu makale 4-5 Ocak 2022 tarihinde Adana'da 3. Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Kongresi'nde sunulan bildiri tam metninin genişletilmiş halidir. Bildiri tam metninin başlığı "Çocuklar İçin Felsefe Eğitiminde Edebiyatın Rolü" iken, bu çalışmada başlık değişikliğine gidilmiştir.

– ARASTIRMA MAKALESİ –

98

Çocuk ve
Medeniyet
2024

Sayı: 15: 98-118

AYTEN ÜNAL, ayten_nal@yahoo.com

Millî Eğitim Bakanlığı

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-4508-284X>

Geliş tarihi: 12.05.2024 • Kabul tarihi: 29.12.2024

doi: <https://doi.org/10.47646/CMD.2024.327>

Ayten Ünal

Adalet, Aşk, Güzellik Dört Küçük Konferans” adlı eser felsefi ve edebi yönden doküman analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Çocukların konferanslarda anlatılan kavramlara ilişkin felsefi sorgulamalara girdiği görülmüştür. Sonuçta bu sorgulamalar sayesinde düşünsel derinliklerinde farklı bakış açıları ortaya çıkmıştır.

Anahtar kelimeler: Çocuklar İçin Felsefe, edebiyat, “Tanrı, adalet, aşk, güzellik”

Abstract

In recent years, the importance of philosophical thinking has been recognized in our country as well as around the world and various studies have been initiated in this field. The idea that philosophy should be utilized in order to have critical, analytical and inquisitive thinking skills and that education should start at the earliest possible age has been accepted by many researchers. In this direction, different studies have been put forward under the names of children’s philosophy, philosophy with children or Philosophy for Children (P4C). Although philosophy education with children has a philosophical method, it is closely related to other fields. The field with which it is most closely related is literature. Because in relation to reading and writing, Philosophy for Children studies are initiated through fairy tales, stories and poems. Through philosophy and literature, one starts the discussion by making a conceptual analysis of the texts. This shows that literature and philosophy have a complementary structure in Philosophy for Children studies. In this study, “Four Little Lectures on God, Justice, Love, Beauty” written by Jean-Luc Nancy will be analyzed philosophically and literarily using the document analysis method. It was observed that children engaged in philosophical inquiries regarding the concepts explained in the conferences. As a result, different perspectives emerged in their intellectual depths thanks to these inquiries.

Keywords: Philosophy for Children, literature, “God, justice, love, beauty”

Giriş

Merak ve hayret, sevgi dolu bir arayışın, başka birini tanıma arzusunun bir parçasıdır. Antik çağlardan beri, filozoflar bu merakı çocukların keşif arayışının ayrılmaz bir ögesi olarak görmüşlerdir. Çocuğun gözleri hep bir merak içerisindedir; her yeni şey, onları hayrete düşürür. Çünkü onların yaşamları sürekli bir keşif yolculuğu şeklindedir (Dupuy-Dalmace, 2015). Buna göre çocukların merak ve hayret duygularının bilişsel, duygusal ve

sosyal gelişimlerine önemli katkılarda bulunduğunu söylemek mümkündür. Merak, çocukların çevrelerini anlama ve kavrama isteğiyle ilişkilidir. Yeni bilgiler edinme süreci, zihinsel kapasitelerini geliştirirken aynı zamanda problem çözme becerilerini de artırabilir. Hayret, bilinmeyenle karşılaşıldığında ortaya çıkan duygu durumu olarak değerlendirilebilir ve bu duygu, çocukların dünya görüşlerini genişletmelerine, duyarlılık geliştirmelerine ve farklı perspektifleri anlamalarına katkıda bulunabilir. Filozoflar tarafından vurgulanan bu merakın çocukların keşif arayışının teşvik edilmesi ve bu merak duygusunun sürdürülmesi için eğitim sistemi ve pedagojik yöntemlerin nasıl şekillendirilebileceği üzerine düşünmeyi gerektirebilir.

Çocuğun meraklı olmasının temelinde, dünyaya geldiğinde içinde bulunduğu yaşamı anlamlandırılmaması yer alır. Çocuğun şaşkınlık içinde dünyayı keşfetme kaygısıyla sürekli sorular sorması, merak duygusunun bir sonucudur. Çocuklarda merak, keşfetme ve felsefe arasında doğal bir birliktelik vardır (Ünal, 2024). Her ne kadar çalışmanın konusu “okullarda felsefe yapmak olsa da felsefe, çoğu çocuğun yaşamına sınıf ortamı aracılığıyla girmiyor. Çocuklar, felsefi konular ile alakalı spekülasyonlara dalmaya yaşamlarının erken döneminde başlarlar, dünya hakkında kendilerine özgü sorularını sorarlar, bu soruları keşfetmeye ve ifade etmeye dair kapasitelerini tatbik ederler” (Lone ve Burroughs, 2023, s. 37). Bu doğal merak, çocukların düşünme becerilerinin gelişiminde oldukça büyük bir rol oynar. Çocuklar, kendi bakış açılarıyla anlam arayışına girerken, soyut düşünceye ve eleştirel sorgulamaya dair ilk adımlarını atarlar. Ancak, bu süreç genellikle yapılandırılmış bir rehberlikten uzak kalır. Felsefenin sınıf ortamında etkin bir şekilde yer alması, çocukların bu doğal eğilimlerini destekleyerek daha derinlemesine düşünmelerine ve ifade yeteneklerini geliştirmelerine katkı sağlayabilir. Böylece, çocukların yalnızca kendi sorularına yanıt bulmaları değil, aynı zamanda başkalarının görüşlerini anlamaları ve empati kurmaları da teşvik edilmiş olur.

Aristoteles *Metafizik* adlı eserinin ilk cümlesinde herkesin doğal olarak bilmek istediğini söyler (Aristoteles, 1996, s. 75). Bu ifadeyi çocuklar için söylemek yanlış olmaz. Zira her çocuk merak eder, sorular sorar ve doğal olarak bilmek ister. Çocuğun sorduğu sorular ile filozofun sorduğu sorular arasında benzerlikler vardır. Sorular, düşünme şeklini belirlediğinden felsefe ile çocuk arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki iki yönlü olmakla birlikte başlangıçta çocuk, merakından ötürü filozof tavrıyla sorular

sorar ve daha sonrasında bu sorular çocuğa verilen düşünme eğitimi ile sürekli ve bilinçli hale gelir. Dolayısıyla Çocuklar İçin Felsefe eğitimi teşvik edilmeli, yaygınlaştırılmalı ve eğitim sistemine dâhil edilmelidir (Çiçek, 2017, s. 52). Çocukların doğal meraklarını desteklemek ve onların düşünme becerilerini geliştirmek amacıyla erken yaşlarda felsefi düşünceye odaklanan bir eğitim yaklaşımının benimsenmesi oldukça önemli görülmektedir.

Felsefe ile çocuk arasında “bilmek için bilmek” bakımından da bir benzerlik vardır. Çünkü “insanın yalnızca bilmek için bilmeyi arzulaması felsefi bilincin ilk ve en önemli koşuludur” (Erkızan, 2002, s. 67). Felsefi düşünce, sadece pratik sorunları çözmek veya belirli becerileri geliştirmek amacıyla değil, aynı zamanda bilgiyi anlama, sorgulama ve derinleştirme amacıyla da ortaya çıkar. Bu noktada, çocukların merak duygusu ve bilgi edinme isteği, onların sadece dışsal faktörlere karşı değil, aynı zamanda bilgiyi anlama ve derinleştirme amacına yönelik içsel bir motivasyona da sahip olduklarını gösterir. Dolayısıyla, felsefi bilincin temelini oluşturan “bilmek için bilmek” düşüncesi, çocukların doğal meraklarını ve bilgi edinme isteklerini destekler. Bu perspektif, sadece bilgiye değil aynı zamanda bilginin doğasına, kaynağına ve anlamına yönelik derinlemesine düşünmeyi teşvik eder. Bu açıdan bakıldığında Çocuklar İçin Felsefe eğitimi sadece bilgi aktarımını değil, aynı zamanda düşünme süreçlerini anlama ve geliştirme amacını da içerir.

Çocukların soruları ve doğuştan gelen felsefi merakları göz önüne alındığında, çocukların ve filozofların benzer özelliklere sahip olduğu ve çocukların felsefi düşünceye yatkın oldukları iddiası ortaya konabilir. Bu yaklaşımı savunan ve Çocuklar İçin Felsefe alanının temelini atan öncü isim Matthew Lipman’dır. Lipman, çocukların düşünme becerilerindeki eksiklikleri gidermek için bir hikâye aracılığıyla felsefe yapma pratiğini hayata geçirmiştir. Daha sonra bu anlayışı geliştirerek, çocuklarla felsefe yapmak için meslektaşlarıyla birlikte pek çok materyal hazırlamıştır. Lipman’ın öncülüğünde yapılan araştırmalar, Çocuklar İçin Felsefe yaklaşımının çocukların düşünme, muhakeme, yaratıcılık, eleştirel düşünce ve bilişsel beceriler gibi bir dizi alan üzerinde olumlu etkiler sağladığını göstermiştir (Lipman, 1998; Topping ve Tricky, 2007).

Lipman’ın çocuklarla felsefe yapmak için meslektaşlarıyla birlikte hazırladığı materyallerden biri de öğretim kılavuzlarıdır. Lipman’a göre “öğretim kılavuzları, hikâyelerin her birinde önde gelen felsefi fikirleri tanımlama ve öğretmen için bu kavramların her biri hakkında açıklık

sağlamaya çalışır” (Lipman ve Sharp ve Oscanyan, 1977, s. 29). Öğretim kılavuzları genellikle belirli bir hikâye veya metin çevresinde şekillenir. Bu noktada edebi eserlerin çocuklarla felsefe eğitiminde ne kadar önemli olduğu anlaşılır. Bu düşünceden hareketle Jean-Luc Nancy'nin “Tanrı, Adalet, Aşk, Güzellik” adlı eserinin çocukların felsefi düşüncelerine etkisi bu makalenin konusunu oluşturmaktadır. Çünkü eser, çocukların dünyayı anlamlandırma sürecinde sıklıkla karşılaştıkları evrensel kavramları ele alarak onların eleştirel, yaratıcı ve derinlemesine düşünme becerilerini geliştirmelerine imkân tanır. Bu bağlamda, çocukların felsefi düşünce süreçleri ile Nancy'nin kavramlara yaklaşımı arasında nasıl bir etkileşim olduğu merak uyandırmaktadır ve ilgi çekmektedir. Eserin, çocukların sorgulama ve anlam arayışı üzerindeki etkisini ortaya koymak amacıyla aşağıdaki araştırma sorularına odaklanılmıştır:

- Nancy'nin Tanrı'ya ilişkin konferansının ardından çocukların metafiziksel ve teolojik sorgulamaları nasıl şekillenmiştir?
- Nancy'nin “adalet” üzerine geliştirdiği konferansının ardından çocukların adil olma/olmama, özgürlük ve etik değerlere ilişkin sorgulamaları nasıl şekillenmiştir?
- Nancy'nin “aşk” üzerine geliştirdiği konferansının ardından çocukların sevgi, sadakat ve karşılıklılık gibi kavramlara ilişkin sorgulamaları nasıl şekillenmiştir?
- Nancy'nin “güzellik” üzerine konferansının ardından çocukların güzellik anlayışına dair sorgulamaları ve estetik düşünme becerileri nasıl şekillenmiştir?

Çocuklar İçin Felsefe Nedir?

Çocuklar İçin Felsefe, dünyada ilk olarak ABD'de Columbia Üniversitesi'nde felsefe ve mantık dersleri veren Matthew Lipman ile ortaya çıkmıştır. Lipman, ilk uygulamalı felsefe dersi denemesini beşinci sınıf öğrencileriyle yapmıştır. O, bu çalışmasında çocuklarla birlikte öyküler okumuş ve orada yer alan soruları birlikte tartışmışlardır (Karakaya, 2006, s. 25). Ancak Lipman'ın çıkış noktası 1960'lı yıllara dayanır. O, 1960'lı yılların sonlarında lisans öğrencilerinin akıl yürütme ve muhakeme becerilerinin eksik olduğunu görmüş (Lipman, 2003) ve bunun nedeninin çocukluk döneminde aranması ve dahası düşünsel yetilerin çocukluk döneminde kazandırılması

gerektiğini ifade etmiştir. Bunun için öncelikle çocuklara felsefi düşünmenin kazandırılıp kazandırılmayacağına araştırmıştır (Karakaya, 2006, s. 25).

“Çocuk felsefesi” kavramı felsefe literatüründe ilk kez 1953 yılında Karl Jaspers tarafından kullanılmıştır (Jaspers, 1971). Almanca “Kinderphilosophie” veya “Philosophie für Kinder”, İngilizce “Philosophy for Children” (P4C) olarak geçen terim; “çocuk” ve “felsefe” kelimelerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Bu kavram Türkçe’ye “çocuk felsefesi”, “çocuklarla felsefe” veya “Çocuklar İçin Felsefe” olarak çevrilmiştir. Bu kavram 4 değişik anlamda kullanılmaktadır (Karakaya, 2006, s. 24). Bunlar şu şekildedir:

- a) **Yetişkinlerin çocuklar hakkında yaptıkları felsefe:** Bu alan felsefenin bir alt dalı olup çocuğu birtakım evrelere göre inceler. Çocuklar ve onların felsefi yeti ve becerileri hakkında araştırma, analiz ve değerlendirmeler yapar (Brününig, 1985, s. 27 akt; Karakaya, 2006).
- b) **Çocuklar için yapılan felsefe:** Bu bölümde yetişkinlerin çocuklar için hazırladığı öyküler, ders kitapları, çocuk kitapları yer almaktadır. Sadece bu tür kitaplar çocuklara felsefi içerikler aktarmakta, felsefi metotlar sunmaktadır.
- c) **Çocukluk felsefesi veya çocukça felsefe:** Bu alanda çocukların kendilerinin ve başkalarıyla birlikte ürettikleri düşünceler yer almaktadır. Bu bölüm çocukça felsefeye dayanıp buna “çocuksu felsefe” de denir (Englhart, 1997, s. 26; Martens, 1980, s. 83).
- d) **Çocuklarla felsefe yapmak:** Burada yetişkinler, çocuklarla birlikte çocukların düşünsel dünyasında yer alan temel sorularla ilgili olarak sohbet etmektedirler. Çocuk felsefesinin bu bölümü aklı kullanmaya ve düşüncüyü geliştirmeye yönelik çalışmalardır (Karakaya, 2006, s. 24-25).

Sözü edilen dört farklı felsefi yaklaşım, çocukların düşünsel gelişimine katkıda bulunma amacı taşıyan zengin ve çeşitli bir felsefi disiplin yelpazesine karşılık gelir. “Çocukların kendileri için nasıl düşüneceklerini öğrenmelerine yardımcı olmak” (Lipman ve Sharp ve Oscanyan, 1977, s. 31) ifadesi, Lipman’ın çocuklara felsefe eğitimi verilmesinin temel gerekçesini açıklar. Lipman, Çocuklar İçin Felsefe eğitiminin özelliklerini şu şekilde belirtir:

1. Çocuklar İçin Felsefe romanlar, kısa öyküler, hatta çizgi romanlar şeklinde sunulur. Felsefi sorgulama topluluğunun üyeleri olarak sunulan bu kurgusal yaklaşım, eleştirel, yaratıcı ve özenli düşünmeyi birleştirmek amacıyla muhakeme ve duyarlı olma, değer verme ve değerlendirme, icat etme ve keşfetme, sağduyulu algılama ve sezgisel muhakeme, akıllı davranma ve yaratıcı düşünme modellerini çocuklara sunar.
2. Erken eğitim için kritik öneme sahip olan beceriler, felsefe aracılığıyla kazanılır. Bu beceriler arasında sorgulama, akıl yürütme, kavram oluşturma ve çeviri yer almaktadır. Bu özellikler, felsefeyi “çocukları disiplinler içinde düşünmeye hazırlayan disiplin” olarak öne çıkarır.
3. Çocukların felsefe yaparak öğrenme yöntemi, sorgulama topluluğu pedagojisi olarak adlandırılır. Bu yaklaşım, kurgusal modelde özetlenen bilişsel pratiklerin sınıfta gerçek bir uygulamaya dönüştürülebileceği anlamına gelir. Çocuk karakterlerin mantıksal olarak düzenlenmiş davranışları, gerçek öğrenciler tarafından diyaloglar sırasında taklit edilir ve bu karmaşık davranışlar, her çocuk tarafından daha makul düşünce ve değerlendirme içeren, daha etkili bir bilişsel paradigmaya hızla entegre edilir.
4. Çocuklar İçin Felsefe programını destekleyen kapsamlı eğitim kılavuzları, öğretmenleri ve öğrencileri klasik felsefi uygulama prosedürleriyle tanıştırmak için çok sayıda alıştırmaya ve tartışma planı içerir. Bu devasa çalışma kitapları, belirli bir karar verme şekli içermeyen sorular ortaya koyar ve bunun sonucunda öğrenciler kendi görüşlerini oluşturmak için bu sorulara cevap vermek zorunda kalır. Muhakemenin güçlendirilmesi, sadece alışılmış koşullar altında yapılması gerekenleri değil, aynı zamanda alışılmadık durumlar için uygun olanları keşfetme pratiğini de içerir ki bu, başarılı bir ahlaki eğitim için son derece önemlidir.
5. Birçok çocuğun ahlaki eğitim beklentisi, genellikle sıkıcı ve baskıcı bir düzeni içerir. Ancak çocuklar toplumun beklentileri ile etraflarındaki karmaşık durumlarla başa çıkma konusunda belirsizlik yaşarlar. Birbirlerinden öğrenme, düşüncelerini paylaşma ve daha büyük bir topluluğa ait olma duygusunu pekiştiren bir ahlaki eğitim yaklaşımı, çocuklar tarafından şüphe ve çekingenlikle değil, aksine neşe, sıcaklık ve coşkuyla karşılanacaktır.

6. Sınıftaki felsefi müzakere topluluğu, sadece örgün eğitimin ileriki aşamalarına değil, aynı zamanda bireyin demokratik bir toplumun etkin bir üyesi olarak da gelecekteki yaşamına hazırlayıcı bir mikro kozmos olabilir. Pasif ve asimile bireylerin, oy kullanma çağına geldiklerinde aniden ve anlaşılmaz bir şekilde dönüşüm geçirerek siyasi açıdan aktif ve üretken olmaları beklenemez. Demokratik olmayan eğitim paradigmasına bağlı kalındığı sürece, demokrasiye doğru ilerleme kaydetmek mümkün değildir (Lipman, 1995, s. 69-70).

“Çocuklar İçin Felsefedeki olağan model, metin olarak hikâye ve hikâye içinde kurmaca bir sorgulama topluluğudur. Çocuklar hikâyeyi okurken, farklı çocukların farklı düşünme stillerine veya zekâ tarzlarına sahip olduklarını fark etmeyebilirler, ancak çocuk karakterlerin kendilerinin yapmadığı şeyleri yaptıklarını fark ederler” (Lipman, 1998, s. 278). Çocuklar İçin Felsefe etkinlikleri, genellikle roman veya hikâyelerle birlikte yürütülür. Bu süreçte öğrenciler, eserdeki karakterleri analiz ederek kendi düşünce tarzlarını yeniden şekillendirirler. Bu etkinlikte “öğrenciler, neredeyse hiç yanıtı olmayan binlerce soruya maruz kalır. Çok geçmeden, cevapların aranan şey olmadığını anlarlar. İhtiyaç duyulan şey, bu tür felsefi sorularla karşı karşıya kalındığında, tüm hususları tartarak yargıda bulunmak ve eğer önerilen şey bir uzlaşma ise, bunu tartışanların bütünlüklerini koruyabilecekleri şekilde formüle etmektir” (Lipman, 1998, s. 279). Çocukların sordukları sorular bazen okudukları eserlerle ilgili iken, bazen de sadece saf merakla dayalı evrenin genel yapısıyla ilgili sorulardır. Felsefe, doğası gereği sorularla şekillenir ve bu özellik çocuklarda doğuştan bulunan bir özelliktir. Çocuklar İçin Felsefe etkinliğinde çocuklar, içlerindeki bu doğal soru sorma eğilimini ortaya koyar ve kendi sorularını sormaya başlarlar. Ancak çocuklar, yapılan tartışma sonucunda elde ettikleri cevapların aslında kendi sorularının gerçek cevapları olmadığını anladıklarında tam anlamıyla felsefeyle tanışmaya başlarlar. Bu noktada önemli olan şey, konuyu bütünsel bir bakış açısıyla ele almak ve onu bütünlüklü, sistemli bir yapıya kavuşturmadır.

UNESCO (2007), okul öncesi ve ilköğretimin ilk evresinde yapılacak Çocuklar İçin Felsefe eğitiminin hedeflerini altı başlık altında toplamaktadır. Bunlar şu şekildedir:

- a) Bağımsız düşünme,
- b) Düşünen yurttaşlar yetiştirme,

- c) Çocukların kişisel gelişimine yardım etme,
- d) Çocukların dil, konuşma ve tartışma yetilerini geliştirme,
- e) Felsefeyi kavramlaştırma yeteneğini kazandırma,
- f) Çocuklara uygun bir öğretme yolu geliştirme.

Belirlenen altı hedef doğrultusunda Çocuklar için Felsefe çalışmaları yapılmaktadır. Çocuğun hem bireysel hem de toplumsal olarak gelişimini amaçlayan bu programda doğru düşünme temelinde etkinlikler düzenlenmektedir. Baskı altında kalmadan ya da çevresinden etkilenmeden özgürce düşünme becerisi kazanmak, UNESCO tarafından belirlenen ilk hedeftir. Çocuğun küçük yaştan itibaren hem düşünmesine hem de özgürlüğüne vurgu yapmak onun gelecekte nasıl bir birey olacağını belirlemek anlamına gelmektedir. Doğru düşünmeyi öğrenen çocuklar, toplumsal sorunlara karşı daha duyarlı bir tavır geliştirerek içinde bulunduğumuz dünyanın daha yaşanılabilir olması için sorumluluk üstlenirler. Hem küresel hem de toplumsal anlamda dünyanın karşı karşıya kaldığı çok sayıda sorun vardır. Bazı insanlar yalnızca kendi yaşamına odaklanırken bazıları ise gelecek nesillere daha iyi bir dünya bırakmak adına mücadele ederler. Bu bağlamda UNESCO'nun belirlediği hedeflere göre Çocuklar için Felsefe düşünceli, duyarlı ve sorumluluk sahibi bireyler yetiştirir. Bir diğer hedefe göre felsefe sayesinde çocuk, kendi potansiyelini görür ve onu daha ileriye taşımak için mücadele eder. Yani felsefe aracılığıyla kişisel gelişimini daha hızlı ve doğru bir şekilde sürdürür. Çocuklar için Felsefe etkinlikleri grup halinde tartışarak yapıldığı için çocukların iletişim becerilerine katkı sağlayacağı UNESCO tarafından da belirtilmektedir. Zira düzenli olarak yapılan etkinlikler sonucunda böyle bir kazanımın meydana gelmesi doğal gibi görünmektedir. Bunun dışında felsefe oturumları ile çocuk, felsefeyi kavramlaştırma yani onun temel unsurlarını birbiriyle ilişkilendirerek bir bütün halinde anlama becerisi kazanır. UNESCO'nun belirlediği son hedefe göre çocuk, alternatif bir öğrenme metodu görür ve hangi metotta daha iyi öğrenmeler gerçekleştirdiğine karar verir. Mevcut eğitim sisteminde kullanılan öğretim yöntem ve tekniklere bir yenisi daha eklenerek çocuğa zengin bir öğrenme metodu seçeneği sunulur. UNESCO tarafından belirlenen Çocuklar için Felsefenin altı hedefinden sonra Lipman'ın bu konuda neler söylediğine bakmak gerekmektedir. Lipman'a göre "felsefe tüm gereksinimleri karşılar: Çocuklar inceledikleri kavramları önemli bulurlar, araştırmaları için bir disiplin olarak mantığın gücünü keşfetmekten mutluluk duyarlar ve başka hiçbir disiplinin yapamayacağı

gibi akıl yürütme ve yargının incelikleriyle felsefe onlara yardımcı olur. Gerçekten de okul çocukları günlük yaşamda düşünme ile felsefi düşünme arasında bir çizgi çizme eğiliminde değildirler. Daha ziyade onlar, bu iki biliş biçimi arasındaki derin yakınlığı fark etme eğilimindedirler. Başından beri meşgul oldukları etkileşimli sözel davranışın, onları birbirinden daha da uzaklaştırmak yerine diğer disiplinleri birbirine bağlayan bir türden söylemsel sorgulama olarak anlaşılabilceğini keşfetmekten mutluluk duyarlar” (Lipman, 1998, s. 279).

Felsefe ve edebiyat yakın ilişki içinde olup, bu sayede kişi metinlerin kavramsal analizini yaparak tartışmanın başlamasını sağlar. Sorular kişinin kendisinden hareketle genele doğru bir yol izler. “Özgür müyüm?” sorusundan hareketle “özgürlük nedir?” sorusu tartışılır (Direk, 2006, s. 11). Felsefe ile edebiyatın bu etkileşimi, çocuğun düşünsel derinliklere inmesini ve kendi dünya görüşünü sorgulamasını teşvik eder. Bu süreç, çocuğun hem içsel keşiflerini hem de daha geniş düşünsel konuları ele almasını sağlar. Ayrıca, edebi eserlerin felsefi sorularla beslenmesi, metinlerin derinlik kazanmasına ve daha geniş bir okuyucu kitleyle etkileşime girmesine olanak tanır. Bu noktada Jean-Luc Nancy tarafından oluşturulan “Tanrı, Adalet, Aşk, Güzellik Dört Küçük Konferans” adlı eser, felsefi düşüncenin çocuklara yönelik bir perspektifle ele alınması açısından önemli bir kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada, söz konusu eserin Çocuklar İçin Felsefe açısından incelenmesi amaçlanmaktadır. Nancy’nin konferanslarında işlediği temel kavramlar olan “Tanrı, Adalet, Aşk, Güzellik” gibi evrensel ve derin konular, çocukların dünya görüşlerini şekillendirmeleri ve felsefi düşünceyle tanışmaları açısından önemli bir rol oynamaktadır. Bu eserin Çocuklar İçin Felsefe bağlamında nasıl bir katkı sağlayabileceğini anlamak, çocukların erken yaşlardan itibaren düşünsel kapasitelerini nasıl geliştirebileceğimiz konusunda bizlere yol gösterecektir.

Yöntem

Bu çalışmada, Jean-Luc Nancy’nin “Tanrı, Adalet, Aşk, Güzellik” konularını içeren dört küçük konferansının, çocukların felsefi düşünme becerilerine olan etkisini daha detaylı bir şekilde incelemek amacıyla, nitel araştırma desenine dayalı doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, yapılan araştırmanın hedeflerine odaklanarak yazılı materyallerin içeriğini belirli kriterlere göre sistematik bir şekilde değerlendirme sürecidir (Creswell, 2020; Yıldırım ve Şimşek, 2013). Söz konusu eser yayınevinden

temin edilmiş ve konuya ilişkin diğer kaynaklara da gerek yayınevlerinden gerekse de akademik veri tabanlarından ulaşılmıştır. Araştırma amacına uygun olarak seçilen kaynaklar çocukların düşünsel gelişiminde felsefenin önemini ortaya koymuş ve felsefe sayesinde çocuklarda düşünme becerilerinin nasıl zenginleştirilebileceği gösterilmiştir. Ayrıca çalışma etik kurul iznini gerektiren bir çalışma grubunda yer almadığı için herhangi bir izin ve belge alınmamıştır.

Bulgular:

“Tanrı, Adalet, Aşk, Güzellik” Temalı Konferansların Çocuklar İçin Felsefe Açısından Değerlendirilmesi

Jean-Luc Nancy tarafından oluşturulan “Tanrı, Adalet, Aşk, Güzellik” üzerine dört küçük konferansın yer aldığı söz konusu eser, Çocuklar İçin Felsefe bakımından incelenmesi gereken bir yapıya sahiptir. Bu eser, altı ile on iki yaş aralığındaki çocuklara yönelik düzenlenen konferanslardan oluşmaktadır. Yazarın uyguladığı yöntem, çocukların sunumu özenle dinlemelerini takiben soru sorma pratiği üzerine odaklanmaktadır. Ayrıca çocuklara yönelik bu tarz felsefi konferanslarda konunun daha açık ve anlaşılır olması için onların seviyesine inmek son derece önemli olduğundan Nancy, bunu etkili ve doğru bir şekilde yaptığını ifade etmektedir (Nancy, 2018, s. 10). Nancy’nin eserinde ortaya koyduğu yöntem ve yaklaşımlar, çocuklarla felsefi konuların nasıl etkili bir şekilde gerçekleştirileceği konusunda önemli bir yol göstericidir.

Tanrı

Nancy’nin çocuklara ilişkin konferansının ilk konusu Tanrı’dır. Tanrı’ya geçmeden önce onun gök ile ilişkisini irdelemektedir. Zira “Gökyüzü Tanrısaldir ve karşılık olarak, Tanrısal olan, dolayısıyla Tanrı’dan kaynaklanan şey gökseldir” (Nancy, 2018, s. 19). Ancak gelişen teknoloji ile birlikte gökyüzünde Tanrı’dan ziyade, bulutların, uçakların, uyduların, füzelerin vb. yer aldığı sonucuna varılmaktadır. Dinlerde bahsedilen yüce varlık üstte yer almamaktadır. Zira gökyüzü, dünyanın konumundan dolayı hem üsttedir hem de altta. Nancy, bu düşünceden hareketle çocuklara Tanrı’nın kendine has tarzıyla aslında her yerde olabileceğini anlatmaktadır. Daha sonra hem dinsiz toplumlarda hem de semavi dinlerde Tanrı’nın nasıl tanımlandığını soruşturmaktadır. Bu soruşturmayı örneklerle

desteklemektedir. Konferans sona erdiğinde ise çocukların sorularına cevap vermektedir. Sorular şu şekildedir:

- Yahudi dininde, Tanrı'nın doğru olduğunu söylediniz. Ama eğer Tanrı adilse, neden sakat doğan çocuklar ya da böyle şeyler var?
- Gökyüzü nerede başlar acaba?
- Az önce Yahudilerin Tanrı'sından bahsettiniz, neden onun adı telaffuz edilemiyor?
- Neden ve nasıl Tanrı var oldu?
- Yahudi Tanrı'sının adının, çağrıldığı gibi adlandırıldığını insanlar nereden biliyor, mademki hiç kimsenin onu söylemesi mümkün değil?
- Tanrı'ya inanma fikri nereden geliyor? Çünkü eğer başlangıçta Tanrı dünyayı yarattıysa, onu kim yarattı peki?
- Bir gün Tanrı'nın var olup olmadığından emin olabilecek miyiz?
- Neden birçok Tanrı'ya inanan dinlere mensup insanlar var?
- Kendisi zaten boşluk içindeyken Tanrı nasıl dünya için boşluk açabilmiştir?
- Peki, cehennemler falan, hani öldüğümüz zaman?
- Neden bir dine inandığımızda, aynı zamanda başka birine daha inanamıyoruz? (Nancy, 2018, s. 35-52)

Çocukların sorduğu bu sorular, derin düşünme ve felsefi sorgulama yeteneklerini geliştirmeye yönelik birer kapı aralamaktadır. Çocuklar bu sorularla dünya, din, adalet, varlık gibi kavramlar üzerine düşünmeye teşvik edilmekte ve kendi düşünsel sınırlarını aşarak farklı bakış açılarına yönlendirilmektedir. Bu sorular, çocukların metafiziksel ve teolojik konularda düşünmeye başlamalarına olanak tanır. Örneğin, Tanrı'nın adil olup olmadığına dair soru, adalet kavramının anlamını sorgulamalarına ve kendi etik değerlerini oluşturmalarına katkıda bulunabilir. Aynı şekilde, Tanrı'nın varlığına dair sorular, çocukların bilim, din ve felsefe arasındaki ilişkileri anlamalarına yardımcı olabilir. Çocuklar bu tür sorularla kendi dünya görüşlerini oluştururken, aynı zamanda eleştirel düşünme becerilerini geliştirirler. Sorular, çocukların farklı perspektifleri değerlendirmelerini sağlar ve bu da empati, mantıklı düşünme ve argümantasyon becerilerinin artmasına imkân tanır. Yahudi Tanrı'sının adının telaffuz edilememesi gibi konular, dilin sınırları, sembollerin

anlamı ve dini ritüellerin önemi gibi konularda çocukları düşünmeye sevk eder. Daha genel bir ifadeyle Nancy'nin uyguladığı yöntem, birtakım sorularla başa çıkma ve düşünsel derinliklere inme konusunda çocukları cesaretlendirmektedir. Nancy, konferansı ve soru cevap bölümünü üç semavi dinin Tanrı'sı arasında benzerlikler bulunmasına rağmen dinlerin sürekli çatışma halinde olduğunu ifade ederek bitirmektedir.

Adalet

Nancy'nin ikinci konferansının konusu adalettir. Sunum boyunca adil olan ile adil olmayan arasındaki farkı açıklamaya çalışmaktadır. Yasa örneğinden hareketle yasaların her zaman kendi başına doğru/adil olmadığını ifade etmektedir. Çocukların anlayacağı tarzda gündelik yaşamdan örneklerle adil kavramını, eşitlik ve farklılık ilkeleriyle anlatmaya devam etmektedir. Nancy'ye göre adalet, tek bir kişi için bir anlam ifade etmemektedir. O ancak başkasıyla bir ilişki içinde anlam kazanır. Ayrıca adil olma kavramı herkese ona ne borçlu olduğumuzu bile bilmeden vermektir. Örneğin bir kişi salt insan olmasından ötürü saygıyı hak etmektedir (Nancy, 2018, s. 55-75). Nancy bu örnekle konferansı bitirip çocukların sorularına geçmektedir. Sorular şu şekildedir:

- Sağ ve sol arasında en adil olan hangisidir?
- Konferansın başlığını okuyunca, "eşitlik" kelimesini kullanacağınızı düşünmüştüm. Ama aslında bu kelimeyi pek fazla kullanmadınız. Dolayısıyla eşitlik ve adalet hakkında ne düşündüğünüzü öğrenmek istiyorum.
- Bir sorum var. Dünyanın başlangıcında, en güçlünün yasasına göre bir işleyiş olduğunu söylediniz. Peki, o zaman eşitlik, adalet, adaletsizlik fikri nasıl akla geldi?
- Adaletsizlik içinde, adil istisnalar olabilir mi? Örneğin, diyelim ki sizi öldürdüm. Sizi öldürdüm çünkü sizi sevmiyorum, bu adil değil, ama beni öldürmeye çalıştığınız için sizi öldürürsem, bu adildir.
- Haklı/adil savaşlar var mıdır?
- Benim sorum küçük hanımınkiyle ilişkili: adille ve adil olmayana ilişkin kabuller tüm dillerde, tüm dinlerde ve tüm felsefelerde aynı anlama mı sahip?
- Soruyu yanımda oturan Simon için soruyorum: adil olanı ve adil olmayanı nasıl tanırız?

- Nazileri ve bugün hala, Fransa’da bir topluluğu bir başkasına ayrıcalıklı kılan aşırı sağı düşünüyorum. Gerçekten yanlış hareket ettiğini ve bunu her şeye rağmen yaptığını bilmeye nasıl katlanır insan? (Nancy, 2018, s. 77-92)

Adalet temalı konferansın ardından çocuklar tarafından sorulan derin ve farklı sorular, onların eşitlik, adalet, insan hakları, güç dinamikleri ve ahlaki kararlar gibi karmaşık konularda düşünmelerini sağlar. Sağ ve sol arasındaki adalete ilişkin soru, politik felsefi bir mesele olan adaletin nasıl tanımlandığına dair çocukların düşünce dünyasını keşfetmelerine yol açar. Eşitlik ve adalet konularındaki beklentilerin çocukların zihinsel gelişimine nasıl etki ettiğini değerlendirmeleri açısından önemli bir noktadır. Adalet, eşitlik ve güç ilişkileri hakkındaki diğer sorular da çocuklara, toplumsal normlar, etik değerler ve insan hakları gibi kavramları düşünmeleri için bir fırsat sunar. Çocuklar, bu sorular aracılığıyla kendi adalet anlayışlarını oluşturarak, toplumsal sorunlar karşısında nasıl bir tutum benimseyeceklerine dair fikirler geliştirebilirler. Ayrıca soruların çeşitliliği, çocukların farklı bakış açılarından hareketle konulara çok yönlü bir şekilde yaklaşmalarına olanak tanır. Nazi rejimiyle ilgili soru, tarih ve etik alanlarındaki düşünce becerilerini ortaya çıkarırken, adalet ve savaş konularındaki sorular, çocukların bu karmaşık konularda kendi düşüncelerini oluşturmalarına zemin hazırlar. Kültürel farklılıklar, dilin rolü ve etik standartlar gibi konulara yöneltilen sorular, çocukların çevrelerini anlamalarını ve bu konularda düşünce becerilerini geliştirmelerini sağlar. Bu çeşitlilik, çocukların dünyayı anlama sürecinde geniş bir perspektife sahip olmalarını destekler. Nancy’nin eseri, bu çeşitliliği kucaklayarak çocukların düşünsel gelişimine katkıda bulunur.

Aşk

Adaletle ilişkin tartışmalar devam ederken Nancy, üçüncü konferansında aşk konusunu ele almaktadır. Öncelikle “seni seviyorum” cümlesinin ne anlama geldiğini açıklamaya çalışmaktadır. Bu açıklamayı “tutku” ve “delicesine” kavramları ile derinleştirmektedir. Tutku, bir şeye istemeden maruz kalmak iken, aşk maruz kaldığı şeyi zevkle kabul etmektir. Âşık olma halinde, sevmek aynı zamanda dolaylı yollardan onu almaktır. Sevgi, çeşitli yollardan seven ve sevilen kişiyle ilişki kurmaktır. Birisini sevmek, bütün özelliklerinden bağımsız bir şekilde onu kabul etmek demektir. Sevilen kişinin en önemli özelliği seven açısından onun varlığıdır. Daha sonra

Nancy, “canım” kavramını irdelerken bu kelimenin sık sık kullanıldığını ve dolayısıyla anlamından uzaklaştığını, çoğu zaman da alışkanlıktan ötürü söylendiğini ifade etmektedir. Ona göre “delicesine” kavramı, tüm değerlerin ötesinde birisini hesapsız kitapsız sevmek anlamına gelmektedir. Son olarak aşk kavramının sadakat ile yakın ilişki içinde olduğunu söyleyerek (Nancy, 2018, s. 95-114) çocukların sorularına geçmektedir:

- Bir yerde sevmenin aslında sevilme istemek olduğunu okumuştum, bu doğru mu acaba?
- İlk seferinde “seni seviyorum” demek neden zordur?
- Karşılıklı olmadığı zaman gerçekten sevgiden söz edilebilir mi?
- Neden başkası bilsin diye “seni seviyorum” demek zorundayız?
- Neden sevgi bazen diğerinin sadakatinden şüphe ettirir bize?
- Sevginin ebedi olabileceğini düşünüyor musunuz?
- İlla da sevmek ister miyiz?
- Gerçekten sevdiğimizizin doğru kişi olduğunu nasıl biliriz?
- Birisi birden çok kişiye âşık olduğu zaman, onun gerçekten âşık olduğu söylenebilir mi?
- Bazı yetişkinler neden çocukların sevmeyeceğini söylüyor?
- Narsist bir insan başka bir kişiyi sevmeye yetenekli midir? (Nancy, 2018, s. 115-136)

Çocuklar tarafından sorulan ilk soru, sevginin temel motivasyonlarını sorgulayarak, sevginin doğasına yönelik metafiziksel bir anlam arayışını yansıtmaktadır. “Seni seviyorum” demenin zorluğu sorusu, duygusal ifade ile iletişimin karmaşıklığına ve duygusal açıklamaların öznelliğine odaklanarak, dilin sınırlamalarını ve duygusal anlamın ifade edilmesindeki güçlükleri ele almaktadır. Sevginin karşılıklılığına dair soru, ilişkilerde eşitlik ve denge arayışını yansıtarak, ahlaki ve ilişkisel normlara dair düşünsel bir keşif sunmaktadır. Sorular, duygu ve düşünce arasındaki karmaşıklık, toplumsal normların ve beklentilerin bireyin duygusal ifadesine etkisini ve ahlaki değerlerin sevgi kavramındaki rolünü keşfetmeye yönelik derinlemesine bir felsefi araştırma yapma arzusuna karşılık gelmektedir. Ayrıca birden çok kişiye duyulan sevgi, özgürlük, sadakat ve narsizm gibi konularda çocukların merakı, erken yaşlarda karmaşık düşünsel kavramları sorgulama yeteneklerini ortaya koymaktadır. Bu

sorular, çocukların duygusal zekâlarını geliştirmeleri ve yaşamları boyunca felsefi düşünmeye olan ilgilerini desteklemeleri açısından önemli bir araştırma alanı sunmaktadır. Çocukların sevgiye ilişkin merak ettikleri ve sordukları tüm bu sorular, onların bu kavramı felsefi yönden sorguladığını göstermektedir. Nancy, soruları çocukların anlayacağı bir dille ve örneklerle cevaplandırıp, sevginin gizemli, riskli, tehlikeli aynı zamanda güzel olduğunu söyleyerek bu bölümü bitirmektedir.

Güzellik

Nancy'nin son konferansının konusunu "güzellik" kavramı oluşturmaktadır. Anlatmaya çalıştığı şey güzelin nitelik olarak bir nesnedeki özelliği değil, güzelin kavram olarak kendisidir, kendinde şey olarak ne anlama geldiğidir. Düşünüre göre güzellik kavramı göreceli değildir. Sınırları tam olarak çizilmediği için, budur denilecek anlamda nesnel de değildir. Zira güzel diye nitelendirilen şeyler aracılığıyla herkesin güzelliğe ilişkin bir algısı vardır. Nancy, bunu hoşla gitmek kavramı ile ilişkilendirmektedir. Bir şeyin güzel olduğunu söylediğimizde aslında sürekli hoşumuza gittiğini söylemek isteriz. Bu duygunun en yoğun hissedildiği yer ise sanattır. Müzik ve resim gibi sanat dalları bize güzelliğin evrensel ve herkes için geçerli olduğunu gösterir. Güzellik, içimizde yer alan ve bizim dışımızda bizi aşan bir şeye uygundur. Bu "hakikat"tir. Güzellik kavramında da söz konusu olan şey hakikattir. Hakikate ulaşmamızı engelleyen şeylerden sıyrıldığımızda saf güzelliği kolaylıkla elde ederiz (Nancy, 2018, s. 139-157). Nancy, sunumunu bitirerek sorulara geçmektedir:

- Bir şeyi ya da birini güzel bulduğumuzda, ilk olarak neye bakarız?
- Her şeyde güzellik bulabilir miyiz?
- "Güzellik" dediğiniz zaman, fiziksel güzellikten bahsediyorsunuz, peki "güzelliği" aynı zamanda "iç güzellik" diye de adlandırabilir miyiz?
- Size göre güzellik olmadan yaşanabilir mi?
- Az önce güzelliğin evrensel olduğunu, aramızdan her birinin onu tanıyabileceğini söylediniz, ama güzelliğin tanınmasının bir çıraklıktan geçebileceğini düşünüyor musunuz?
- Az önce sizce iç güzelliğin olmadığını söylediniz, ama o zaman onu nasıl adlandırabilirsiniz? (Nancy, 2018, s. 159-171)

Çocuklar tarafından yöneltilen bu sorular, güzellik kavramının felsefi bir çerçevede anlaşılmasına dair önemli bir ilgiyi yansıtmaktadır. Sorular,

güzelliğin algılanmasının özneliği ve nesneliği arasındaki ilişkiyi anlama amacını taşır. Örneğin, güzellik algısıyla ilgili ilk soru, bireylerin güzellikte neye odaklandığını ve bu algının nasıl şekillendiğini anlamaya yöneliktir. Ayrıca, güzellik kavramının sadece fiziksel olup olmadığı, iç güzellikle ilişkilendirilip ilişkilendirilemeyeceği konularındaki sorular, çocukların estetik anlayışlarını sorgulama ve çeşitli perspektiflerden değerlendirme isteğini göstermektedir. Güzellik kavramının evrensel olup olmadığı ve bu evrensellelikle ilgili bir çırıklık dönemi veya öğrenme süreçlerinin olup olmadığı konularındaki sorular, çocukların kültürler arası etkileşimleri ve estetik değerlerin nasıl oluştuğuyla ilgili temel konuları derinlemesine düşünmelerine olanak tanır. Bu sorular, çocukların düşünce kapasitelerini genişleterek, güzellik konseptini anlama, değerlendirme ve tartışma becerilerini geliştirmelerine katkıda bulunabilir. Nancy'nin konferansının ardından gelen bu sorular, çocukların güzellik algısını daha derinlemesine anlamalarını teşvik ederek, estetik düşünce kapasitelerini güçlendirebilir. Dahası, çocukların güzellikle ilgili soruları, bu kavramın zaman içinde değişimini ve farklı kültürlerdeki estetik normlarına olan duyarlılığı da ele almaktadır. Güzellik tanımının evrensel olup olmadığına dair sorular, çocukların kendi deneyimleri ve çevrelerindeki çeşitlilik üzerinden düşünce becerilerini geliştirmelerine olanak tanır. Bu, onların kültürel çeşitliliği anlamalarını ve güzellik algısının bireyler arasında nasıl değişebileceğini kavramalarını sağlar. Daha genel bir ifadeyle, çocuklar tarafından yöneltilen bu sorular, güzellik kavramının çok boyutlu ve karmaşık doğasını anlama çabalarını yansıtarak, onların felsefi düşünce ve değerlendirme yeteneklerini geliştirmelerine zemin hazırlar.

Kısaca bu konferanslar, Çocuklar İçin Felsefe oturumları yapmak isteyen eğitmenlere yol göstermektedir. Nancy'nin oturumları, gündelik yaşamın içinde sürekli olarak var olan güzellik kavramıyla bağlantılı olarak, çocukların yaşamlarındaki düşünsel boşlukları doldurma isteğiyle şekillenmiştir. Tanrı, adalet ve aşk gibi karmaşık kavramlar, sadece yetişkinler için değil, aynı zamanda çocuklar için de merak uyandıran konular arasındadır. Nancy'nin yöntemi, bilgi sunumuyla başlayıp ardından soru-cevap formatında devam ederek, çocukların aktif bir şekilde düşünce süreçlerini kullanmalarına olanak tanımaktadır. Dolayısıyla, bu yaklaşım hem çocuklarla felsefe eğitimi yapmayı amaçlayanlara bir rehberlik niteliği taşımakta hem de çocukların kendi düşünce becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu çalışma, Jean-Luc Nancy'nin "Tanrı, Adalet, Aşk, Güzellik Dört Küçük Konferans" adlı eserini inceleyerek, Çocuklar İçin Felsefenin önemini vurgulamaya yönelik bir çaba ortaya koymaktadır. Felsefenin özerk bir alan olmasına rağmen, çocukların eleştirel, sorgulayıcı ve çok yönlü düşünme becerilerini geliştirmelerine katkı sağlamak amacıyla farklı disiplinlerle iş birliği yapılmaktadır. Bu disiplinler arası etkileşim, öğrencilerin daha kapsamlı bir düşünme biçimi geliştirmelerini desteklerken, felsefenin çok özel bir rolü vardır. Çünkü "hiçbir şey bilişsel becerileri tartışma kadar geliştirmez. Bu muhtemelen tüm disiplinler için doğrudur, ancak özellikle felsefe ve eleştirel düşünme dersleri için daha doğrudur" (Lipman, 2011, s. 7). Zira felsefe, öğrencilerin yalnızca bilgi edinmelerini sağlamaz aynı zamanda bu bilgiyi sorgulama, analiz etme ve farklı açılardan değerlendirme becerilerini de kazandırır. Bu süreç çocukların düşünsel esnekliklerini artırarak, dünyayı daha derinlemesine anlamalarına yardımcı olur. Dahası Çocuklar İçin Felsefe, günümüzde daha çok düşünme becerileri yaklaşımı olarak tanınsa da tarihsel olarak ilerici bir eğitim anlayışına hizmet etmiş ve demokratik bir toplumda çocukların etkin vatandaşlık rolüne hazırlanmasında önemli bir araç olarak görülmüştür (Fisher, 2007; Vansieleghem, 2011). Bu bağlamda Çocuklar İçin Felsefe çocukların eleştirel düşünme, etik sorumluluk, adalet ve eşitlik gibi temel kavramları keşfetmelerini sağlayarak, onları sadece bireysel gelişim için değil aynı zamanda toplumsal sorumluluklarını yerine getirebilecek bilinçli bireyler olarak yetiştirmeye yönelik bir amaca da sahiptir. Bu süreç çocukların kendi düşüncelerini ifade edebilmeleri, başkalarının görüşlerine saygı gösterebilmeleri ve farklı bakış açılarına empatiyle yaklaşabilmeleri için sağlam bir temel oluşturur.

Çocuklarla felsefe tartışmalarının başlamasında en önemli unsurun uyarıcı metinler olduğu ifade edilmektedir (Gregory, 2011; Worley, 2019). Lone'a (2023) göre çocuk kitapları "mükemmel bir felsefi kaynak"tır. Bu kitapların yetişkinlerin çocuklarla etkileşim kurabilmesinde felsefi bir amacı bulunmaktadır. Dahası nitelikli çocuk hikayelerinin zengin ve anlamlı bir felsefi içeriği olduğunu belirtir. Haynes ve Murriss'e (2012) göre de felsefi kaynak olarak resimli çocuk kitapları büyük bir öneme sahiptir. Bu noktada felsefe ile edebiyat arasında yakın bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Sanatsal değerini koruyan ve felsefi düşünceye sahip olan çocuk kitapları, çocukları yaşama hazırlarken aynı zamanda onlara farklı bakış açıları

kazandırır (Tankut, 2015). Ayrıca çocuklar için hazırlanan felsefi hikayelerin bir başka amacı da çocuklarda etik anlayış geliştirmektir. Bu hikayeler, çocuğun yaşına bakmaksızın etiğin nasıl öğretilmesi gerektiğine dair örnek olaylar sunmaktadır (Dixon, 2015). “Etik duyarlılığın, özenin ve ilginin ortaya çıkmasına öncülük eden felsefi hikayeler, somut ahlaki kuralları veya sözde ahlaki ilkeleri telkin etmekle değil, öğrenciyi ahlaki sorgulamayla tanıştırmakla ilgilenir” (Lipman, 1977, s. 43-44). Bu kitapların bir başka amacını Lipman (1977, s. 161) şöyle açıklar: “Felsefi hikâyenin yerine getirebileceği bir diğer temel işlev, ahlaki durumların karmaşıklığı ve belirsizliğine ve bazen de uygun ahlaki davranışa başvurma veya uygun ahlaki davranış yaratmanın gerekliliğine karşı çocukları duyarlı hale getirmektir.” Bu tür hikâyeler, çocukların empati kurma yetilerini geliştirirken, kendi değer yargularını sorgulamalarına da imkân tanır. Karakterlerin karşılaştığı ikilemler, çocukların doğru, yanlış, iyi, kötü gibi kavramlar üzerine düşünmesine yardımcı olur. Böylelikle felsefi içeriği olan edebi eserlerin çocukların hem düşünsel hem de etik gelişimine katkısı olduğu görülmektedir.

Nancy Tanrı, adalet, aşk ve güzellik kavramlarını çocuklarla birlikte irdeleyerek onların merakını arttırmış ve çeşitli sorular aracılığıyla çok yönlü düşünmelerini teşvik etmiştir. Derin anlamı olan bu kavramlar çocuklara günlük yaşamlarıyla ilişkilendirebilecekleri şekilde sunulmuş, soyut kavramlar somut olaylarla daha anlaşılır ve açık hale getirilmiştir. Nancy, çocukları aktif alıcılar olarak görmüş ve soruları ile onların bu konferansları yönlendirmelerine olanak sağlamıştır. Çeşitli sorular aracılığıyla çok yönlü düşünmelerini teşvik etmiştir. Bu sayede çocuklara düşünsel bir özgürlük alanı sunmuştur. Nancy'nin çocuklara yönelttiği sorular ve onlarla kurduğu diyalog, düşünsel bir oyun alanı oluşturarak, çocukların eleştirel düşünme becerilerini geliştirmesine katkı sunmuştur. Bu etkileşim, çocukların yalnızca cevap arayan bireyler olarak değil, aynı zamanda sürekli sorgulayan, bireysel ve toplumsal farkındalık kazanan ve merak eden bireyler olarak yetişmelerine yardımcı olmuştur. Sonuç olarak Nancy'nin konferanslarından oluşan bu eser, Çocuklar İçin Felsefe alanında çocukların düşünme becerilerini geliştirmeleri ve varoluşsal sorulara kendi cevaplarını bulmaları açısından önemli bir model ortaya koymaktadır. Nancy'nin yaklaşımı, çocukların düşünce dünyalarını zenginleştirirken aynı zamanda onların entelektüel bağımsızlık kazanmalarına olanak tanımaktadır. Eser, çocukların kendi hayatlarına dair anlam arayışlarına

bir rehber niteliğindedir ve onları felsefi bir yolculuğa davet etmektedir. Dahası yine bu eser, felsefe ile edebiyatın uyumlu bir şekilde bir araya getirilebileceğini gösteren örneklerden sadece biri olup çocuklarla felsefe etkinliğinin daha geniş bir kitleye ulaşabilmesi için benzer eserlerin sayısının artması önem arz etmektedir.

Ayten Ünal

Kaynakça

- Aristoteles, (1996). *Metafizik* (A. Arslan Çev.). İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Creswell, J. W. (2020). *Eğitim araştırmaları, nicel ve nitel araştırmanın planlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesi* (3. bs.). İstanbul: Edam.
- Çiçek, H. (2017). Felsefeyle çocuk çocukla felsefe. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 2, 51-60.
- Direk, N. (2006). *Filozof çocuk-çocuklarla felsefe konuşmaları*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Dixon, Beth A. (2015). Ethical rules and particular skills. *Childhood&Philosophy*, 11(21), 67-79.
- Dupuy-Dalmace, V. (2015). *Niçin merak ederiz?* (A. Berkay Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Englhart, S. (1997). *Modellen und Perspektiven der Kinderphilosophie*. Heinsberg.
- Erkızan, H. N. (2002). Küreselleşmenin tarihsel ve düşünsel temelleri üzerine. *Doğu Batı Dergisi*, 18, 61-75.
- Gregory, M. (2011). Philosophy for childrens and its critics: A Mendhan dialogue. *Journal of Philosophy of Education*, 45 (2), 199-219.
- Jaspers, K. (1971). *Felsefeye giriş* (M. Akalın Çev.). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karakaya, Z. (2006). Çocuk felsefesi ve çocuk eğitimi. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 6 (1), 23-37.
- Lipman, M. (2011). Philosophy for children: Some assumptions and implications. *Ethics in Progress*, 2/1, 3-16.
- Lipman, M. (2003). *Thinking in education*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lipman, M. (1998). Teaching students to think reasonably: Some findings of the philosophy for children program. *Jurnal of The Clearing House*, 71 (5), 277-280.
- Lipman, M. (1995). Caring as thinking. *Inquiry: Critical Thinking Across The Disciplines*, 15 (1), 1-13.
- Lipman, M. and Sharp, A. M. and Oscanyan, F. S. (1977). *Philosophy in the classroom*. Philadelphia: Temple University Press.
- Lone, J. M. and Burroughs, M. D. (2023). *Eğitimde felsefe, okullarda sorgulama ve diyalog*, (U. Ersezen Çev.). İstanbul: Say Yayınları.

- Martens, E. (1980). Philosophieren mit Kindern- zur Konzeption des Unterrichts. <http://hbs.hh.schule.de/relphil/phil-100.html> (Stand 3.4.00).
- Nancy, J. L. (2018). *Tanrı, adalet, aşk, güzellik dört küçük konferans* (M. Erşen Çev.). İstanbul: Monokl Yayınları.
- Robert F. (2007). Dialogic teaching: Developing thinking and metacognition through philosophical discussion. *Early Child Development and Care*, 177(6-7), 615-631.
- Tankut, T. (2015). Çocuk edebiyatı çocukta felsefe sevgisi uyandırabilir mi? B. Çotuksöken ve H. Tepe (Yay. Haz.). Çocuklar için felsefe eğitimi içinde (ss. 113-118). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Topping, K. J. and Trickey, S. (2007). Collaborative philosophical enquiry for school children: cognitive effects at 10-12 years. *British Journal of Educational Psychology*, 77 (2), 271-288.
- UNESCO (2007). *A school of freedom*. France. UNESCO web sitesinden 8 Mayıs 2024 tarihinde erişildi: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000154173>
- Ünal, A. (2023). Matthew Lipman'da çocukların düşünsel gelişiminde felsefenin kritik rolü. Yayınlanmamış doktora tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Vansieleghem, N. ve Kennedy, D. (2011). What is philosophy for children, what is philosophy with children- after Matthew Lipman?. *Journal of Philosophy of Education*, 45(2), 171-182.
- Worley, P. (2019). Felsefe makinesi. İstanbul: Paraşüt Kitap.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. bs.). Ankara: Seçkin Yayınları.